

Наукові перспективи
Видавнича група

ISSN 2786-5274 (Print)
DOI:10.52058/2786-5274-2025-7(47)

*Ми йдемо за Того, чому
немає чини в усьому світі —
за Батьківщиною.*
О. Довженко

Наукові інновації та передові технології

СЕРІЯ "УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ"

СЕРІЯ "ПРАВО"

СЕРІЯ "ЕКОНОМІКА"

СЕРІЯ "ПСИХОЛОГІЯ"

СЕРІЯ "ПЕДАГОГІКА"

№ 7(47) 2025

Всеукраїнська Асамблея докторів наук із державного управління
у рамках роботи Видавничої групи «Наукові перспективи»

«Наукові інновації та передові технології»

*(Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право»,
Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»)*

Випуск № 7(47) 2025

Київ – 2025

СЕРІЯ «Право»

- Бегма А.П.** 807
РОЛЬ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КЕРІВНИКА В ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ СКЛАДНИХ ТА БАГАТОЕПІЗОДНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ
- Бедриківський О.В.** 819
ОБ'ЄКТ СКЛАДУ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ПІДГОТОВКИ ТА ДОПУСКУ ВОДІЇВ ДО КЕРУВАННЯ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ
- Беззубов Д.О.** 832
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОФОРМЛЕННЯ РЕЧОВИХ ТА ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНИХ ПРАВ НА ЗЕМЛЮ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
- Бєлкін М.Л., Юринець Ю.Л., Бєлкін Л.М.** 841
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ ПРО ПРИМУСОВУ ГОСПІТАЛІЗАЦІЮ ПСИХІЧНО ХВОРИХ ОСІБ ЯК ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ: ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР
- Вітушинська О.О.** 859
СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ЗАКОННІСТЮ, У РАЗІ ПОСТАНОВЛЕННЯ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ УХВАЛИ, ЩО НЕ ПЕРЕДБАЧЕНА КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ
- Грицай С.О.** 869
ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА МОДЕЛЬ ВЗАЄМОДІЇ РЕГУЛЯТИВНОЇ ТА ОХОРОНЮВАНОЇ ЧАСТИН СТРУКТУРИ ПРАВА: МІСЦЕ «ОБ'ЄКТУ» І «ПРЕДМЕТУ» ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У ЮРИДИЧНІЙ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ОХОРОНЮВАНОЇ ФУНКЦІЇ ПРАВА
- Данильченко В.С.** 892
ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

3. Shevchuk, O.O. (2021) Systematyzatsiia rechovykh prav na zemliu v umovakh pravovoi reformy [Systematization of real rights to land in the context of legal reform]. *Zemelne pravo Ukrainy - Land law of Ukraine*. № 1. S.18-25. [in Ukrainian]

4. Kulynych, P.F. (2020) Informatsiina yednist kadastru i reiestru yak umova efektyvnoho obihu prav na zemliu [Information unity of the cadastre and register as a condition for effective circulation of land rights]. *Visnyk NAN Ukrainy - Bulletin of the NAS of Ukraine*. № 9. S.45-58. [in Ukrainian]

5. Beschastnyi, V.A. (2022) Rol notariusu u zabezpechenni zakonnosti pry posvidchenni pravochyniv z zemleiu [The role of a notary in ensuring legality when certifying land transactions]. *Notariat Ukrainy - Notary of Ukraine*. № 3. S.58-65. [in Ukrainian]

6. *Zemelnyi kodeks Ukrainy [Land Code of Ukraine]* vid 25.10.2001 № 2768-III. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua> [in Ukrainian]

7. *Tsyvilnyi kodeks Ukrainy [Civil Code of Ukraine]* vid 16.01.2003 № 435-IV. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua> [in Ukrainian]

8. *Zakon Ukrainy Pro derzhavnyi zemelnyi kadastr [Law of Ukraine On the State Land Cadastre]* vid 07.07.2011 № 3613-VI. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua> [in Ukrainian]

9. *Zakon Ukrainy Pro derzhavnu reiestratsiiu rechovykh prav na nerukhome maino ta yikh obtiazhen [Law of Ukraine On State Registration of Real Rights to Real Estate and Their Encumbrances]* vid 01.07.2004 № 1952-IV. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua> [in Ukrainian]

УДК 342.9:614.2

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-7\(47\)-841-858](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-7(47)-841-858)

Белкін Марк Леонідович доцент кафедри адміністративного, фінансового та банківського права, Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ, адвокат, <https://orcid.org/0000-0003-0805-9923>

Юринець Юлія Леонідівна професор кафедри конституційного та адміністративного права, Державний університет «Київський авіаційний інститут», м. Київ, <https://orcid.org/0000-0003-0281-3251>

Белкін Леонід Михайлович адвокат, адвокат індивідуальної практики, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0001-8672-8147>

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ ПРО ПРИМУСОВУ ГОСПІТАЛІЗАЦІЮ ПСИХІЧНО ХВОРИХ ОСІБ ЯК ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ: ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР

Анотація. У статті розглядаються деякі підходи Європейського Суду з прав людини щодо запобігання порушенням прав психічно хворих осіб, примусово госпіталізованих, скрізь призму пункту 1 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Конвенція), де закріплено підстави для правомірного позбавлення особи свободи відповідно до процедури, встановленої законом, до яких належить і законне затримання психічнохворої особи, а в пункті 4 цієї статті передбачено перевірку законності такого затримання у судовому порядку. За висновком ЄСПЛ, особу не можна позбавити волі на підставі психічного розладу, якщо не дотримано три мінімальні умови: а) психічний розлад особи має підтвердити надійна об'єктивна медична експертиза; б) психічний розлад має бути такого ступеню, який вимагає обов'язкової госпіталізації; с) обґрунтованість тривалої госпіталізації залежить від стійкості такого розладу. Затримання особи є настільки серйозним заходом, що виправданим він є тільки у випадку, коли було розглянуто інші, менш суворі заходи, але вони виявилися недостатніми для захисту особи або суспільних інтересів, що вимагають затримання такої особи. Це означає, що того факту, що позбавлення волі відбувається згідно з національним законодавством, недостатньо, його необхідність має бути обґрунтована з урахуванням обставин, перевірених рішенням судів. ЄСПЛ застерігає, в контексті статті 3 Конвенції, проти «поганого поводження» відносно примусово госпіталізованих психічно хворих осіб. Поводження було «нелюдським», якщо, серед іншого, воно було навмисним, застосовувалось багато годин поспіль та спричинило або тілесні ушкодження, або інтенсивні фізичні чи психічні страждання, а також таким, що

«принижує гідність», коли воно пробуджувало в жертв почуття страху, страждання та неповноцінності, здатні образити і принизити їх і, можливо, зламати їхній фізичний та моральний опір або примусити їх діяти проти своєї волі або совісті. Національні органи влади несуть відповідальність за примусове утримання в психіатричній лікарні психічно хворих осіб без належного обґрунтування та поза судовим контролем.

Ключові слова: охорона прав, психіатрична допомога, інформаційно-правове забезпечення, правовий статус особи, психічне здоров'я, медична послуга, Європейський Суд з прав людини, судовий контроль

Belkin Mark Leonidovych Associate Professor of the Department of Administrative, Financial and Banking Law, Interregional Academy of Personnel Management (MAUP), Kyiv, lawyer, <https://orcid.org/0000-0003-0805-9923>

Iurynets Juliya Leonidovna Professor of the Department of Constitutional and Administrative Law, State University «Kyiv Aviation Institute», Kyiv, <https://orcid.org/0000-0003-0281-3251>

Belkin Leonid Mykhailovych lawyer, lawyer in private practice, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0001-8672-8147>

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS ON FORCED HOSPITALIZATION OF MENTALLY ILL PERSONS AS A DEPRIVATION OF WILL: PUBLIC-LEGAL DIMENSION

Abstract. The article examines some approaches of the European Court of Human Rights to prevent violations of the rights of mentally ill persons who are forcibly hospitalized, all through the prism of paragraph 1 of Article 5 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (the Convention), which establishes the grounds for lawful deprivation of liberty in accordance with the procedure established by law, which include the lawful detention of a mentally ill person, and paragraph 4 of this article provides for the verification of the legality of such detention in court. According to the conclusion of the ECHR, a person cannot be deprived of liberty on the basis of a mental disorder unless three minimum conditions are met: a) the person's mental disorder must be confirmed by a reliable objective medical examination; b) the mental disorder must be of such a degree that it requires mandatory hospitalization; c) the justification for prolonged hospitalization depends on the stability of such a disorder. The detention of a person is such a serious measure that it is justified only if other, less severe measures have been considered but have proved insufficient to protect the person or the public interest requiring the detention. This means that the fact that the deprivation of liberty is carried out in accordance with national law is not sufficient; its necessity must be justified in

the light of the circumstances verified by a court decision. The ECHR has warned, in the context of Article 3 of the Convention, against «ill-treatment» of involuntarily hospitalized mentally ill persons. Treatment was «inhuman» if, inter alia, it was intentional, continued for many hours and caused either bodily harm or intense physical or mental suffering, and «degrading» if it aroused in the victims feelings of fear, suffering and inferiority capable of humiliating and humiliating them and possibly breaking their physical and moral resistance or forcing them to act against their will or conscience. National authorities are responsible for the involuntary detention of mentally ill persons in a psychiatric hospital without due justification and outside judicial control.

Keywords: protection of rights, psychiatric care, information and legal support, legal status of a person, mental health, medical service, European Court of Human Rights, judicial control

Постановка проблеми. Згідно ч. 2 ст. 28 Конституції України, жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим досліддам.

У цьому конституційному застереженні міститься відлуння радянської каральної психіатрії, яку українське суспільство мусить подолати. Так, у статті [1] зазначається, що використання радянською владою каральної психіатрії порушувало абсолютно всі права людини [1, с. 81]. Радянське керівництво цілком серйозно стверджувало, що в СРСР немає політичних в'язнів, а є тільки психічно хворі люди, оскільки тільки психічно хвора людина може не погодитися зі «світлимими ідеями комунізму» [1, с. 81].

В Постанові від 23.07.2024 року у справі № 758/4817/23, провадження № 61-4195св24, Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду [2, № 120719844] констатується, що Європейський Суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) розглядає порушення прав психічно хворих осіб, примусово госпіталізованих, скрізь призму пункту 1 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), де закріплено підстави для правомірного позбавлення особи свободи відповідно до процедури, встановленої законом, до яких належить і законне затримання психічнохворої особи, а в пункті 4 цієї статті передбачено перевірку законності такого затримання у судовому порядку.

Із практики ЄСПЛ вбачається, що «стаття 5 Конвенції, разом із статтями 2, 3 та 4, посідає провідне місце серед основоположних прав, що гарантують фізичну безпеку особи, і тому її важливість є надзвичайною. Її основною метою є запобігання свавільного чи невинновданого позбавлення свободи» (пункт 30 рішення у справі «МакКей проти Сполученого Королівства» від 03 жовтня 2006 року) [2, № 120719844].

Отже, систематичні дослідження позиції ЄСПЛ з цього приводу є актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На даний момент в Україні практично не виконувалися наукові роботи у сфері дослідження захисту прав осіб у сфері психіатричної допомоги.

Так, наукове дослідження [3] присвячено проблемам правового регулювання прав особи, якій надається психіатрична допомога. Досліджено міжнародні правові акти, українське законодавство та праці науковців. Указано, що права громадян, які страждають психічним захворюванням, передбачають добровільність лікування, захист честі і гідності пацієнта, доступ до засобів масової інформації, таємницю листування, соціально-економічні гарантії, надання якісного лікування. Охарактеризовано законодавство, яке передбачає компенсацію шкоди, завданої внаслідок незаконної госпіталізації [2, с. 183].

У статті [4] досліджується законодавство України, що регулює питання призначення покарання та вжиття інших заходів до осіб, які вчинили злочини на ґрунті наркоманії, з метою ресоціалізації таких осіб. Зроблені висновки, що досягнення цієї мети можливе двома шляхами: а) примусове лікування вказаних осіб; б) призначення покарання та застосування примусових заходів медичного характеру [4, с. 47].

У статтях [5, 6] розглядаються питання інформаційно-правового забезпечення сфери психічного здоров'я осіб. Зокрема, у статті [4] здійснюється порівняльний аналіз американського та європейського досвіду інформаційно-правового забезпечення психічного здоров'я європейських країн та США, а також вироблення шляхів вдосконалення інформаційно-правового забезпечення досліджуваної сфери в Україні [4, с. 99]. Дослідження [5] присвячено проблемі інформаційно-правового забезпечення охорони психічного здоров'я в рамках сучасної цифрової трансформації медичної галузі. Увагу зосереджено на комплексному аналізі механізмів захисту персональних даних пацієнтів із психічними розладами, що набуває критичної значущості на тлі прогнозованого збільшення кількості осіб, які потребують психологічної допомоги, та стрімкого зростання випадків посттравматичного стресового розладу [6, с. 99]. Окремі питання судового контролю захисту психічно хворих осіб в Україні за примусовою госпіталізацією в контексті «Принципів захисту психічно хворих осіб і поліпшення психіатричної допомоги», прийнятих Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1991 року № 46/119 розглянуті співавторами у статті [7].

Окремі фрагменти окремих рішень ЄСПЛ з тематики контролю примусової госпіталізації психічно хворих осіб як позбавлення волі наведені у навчальних та довідникових посібниках [8, с. 114; 9, с. 189; 10, с. 259-266, деякі інші]. Отже, обрана тема статті є актуальною.

Мета статті – розкрити окремі позиції Європейського суду з прав людини щодо примусової госпіталізації психічно хворих осіб як позбавлення волі.

Виклад основного матеріалу. Згідно § 1 статті 5 Конвенції, кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено

свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом:

- а) законне ув'язнення особи після засудження її компетентним судом;
- б) законний арешт або затримання особи за невиконання законного припису суду або для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, встановленого законом;
- с) законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення, або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення;
- д) затримання неповнолітнього на підставі законного рішення з метою застосування наглядових заходів виховного характеру або законне затримання неповнолітнього з метою допровадження його до компетентного органу;
- е) законне затримання осіб для запобігання поширенню інфекційних захворювань, законне затримання психічнохворих, алкоголіків або наркоманів чи бродяг;
- ф) законний арешт або затримання особи з метою запобігання її недозволеному в'їзду в країну чи особи, щодо якої провадиться процедура депортації або екстрадиції.

Згідно § 2 статті 5 Конвенції, кожен, кого заарештовано, має бути негайно поінформований зрозумілою для нього мовою про підстави його арешту і про будь-яке обвинувачення, висунуте проти нього.

Згідно § 3 статті 5 Конвенції, кожен, кого заарештовано або затримано згідно з положеннями підпункту "с" пункту 1 цієї статті, має негайно постати перед суддею чи іншою посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і йому має бути забезпечено розгляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження. Таке звільнення може бути обумовлене гарантіями з'явитися на судові засідання.

Згідно § 4 статті 5 Конвенції, кожен, кого позбавлено свободи внаслідок арешту або тримання під вартою, має право ініціювати провадження, в ході якого суд без зволікання встановлює законність затримання і приймає рішення про звільнення, якщо затримання є незаконним.

Згідно § 5 статті 5 Конвенції, кожен, хто є потерпілим від арешту або затримання, здійсненого всупереч положенням цієї статті, має забезпечене правовою санкцією право на відшкодування.

Згідно статті 3 Конвенції, нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню.

У наведених вище посиланнях [8, с. 114; 9, с. 189; 10, с. 259-266] описуються позиції ЄСПЛ у рішеннях у справах проти України. Зміст таких рішень відносно відомий.

Разом із тим, становить інтерес вивчення Рішення ЄСПЛ від 17 січня 2012 року (Велика Палата), далі також – Суд, у справі «Stanev проти Болгарії» (Заява № 36760/06).

У справі Заявник скаржився про його поміщення до будинку соціальної допомоги для людей з психічними розладами та про неможливість отримання

дозволу залишити цей заклад (стаття 5 §§ 1, 4 та 5 Конвенції). Посилаючись на статтю 3, взяту окремо та у поєднанні зі статтею 13, він також скаржився на умови перебування у закладі. Він також стверджував, що не мав доступу до суду, щоб домогтися звільнення від піклування (стаття 6 Конвенції). Нарешті, він стверджував, що обмеження, створені в результаті режиму піклування, в тому числі його поміщення до закладу, порушують його право на повагу до його приватного життя за змістом статті 8, взятої окремо та у поєднанні зі статтею 13 Конвенції.

В результаті розгляду справи Суд прийшов до висновку, що:

- мало місце порушення статті 5 § 1 Конвенції;
- мало місце порушення статті 5 § 4 Конвенції;
- мало місце порушення статті 5 § 4 Конвенції;
- мало місце порушення статті 3 Конвенції, взятої окремо або у поєднанні зі статтею 13;
- мало місце порушення статті 6 § 1 Конвенції.

До вказаних висновків Суд прийшов на підставі таких міркувань.

У пунктах 115-120 Рішення Суд сформулював загальні засади щодо розгляду скарг на порушення статті 5 Конвенції, які (засади) в подальшому використовував при розгляді інших справ (рішення від 19.04.2012 у справі «М. проти України», заява № 2452/04; рішення від 05.06.2014 у справі «Акопян проти України», заява № 12317/06; рішення від 17.04.2014 у справі «Анатолій Руденко проти України», заява № 50264/08; рішення від 26.02.2015 у справі «Заїченко проти України» (№ 2), заява № 45797/09 та ін.). Засади полягають в наступному:

115. Суд повторює, що різниця між позбавленням волі та обмеженням свободи пересування, причому остання регулюється статтею 2 Протоколу № 4, полягає лише у ступені або інтенсивності, а не у їхньому характері чи сутті. Хоча процес перекваліфікації однієї з цих категорій в іншу іноді виявляється непростим завданням, оскільки деякі пограничні випадки визначаються чисто суб'єктивною думкою, Суд не може уникнути вибору, від якого залежить застосовність або незастосовність статті 5 (див. рішення у справі «Guzzardi проти Італії» від 06.11.1980 року, §§ 92-93, Series A no. 39). Для того, щоб визначити, чи був хтось позбавлений волі, відправною точкою повинна служити конкретна ситуація; також слід враховувати цілий ряд таких критеріїв, як тип, тривалість, наслідки і спосіб даного заходу (див. рішення у справах «Storck», § 71, та «Guzzardi», § 92).

116. Стосовно позбавлення волі з причин психічного здоров'я Суд постановив, що особа може вважатися «затриманою» навіть протягом періоду, коли вона знаходилась у відкритій палаті лікарні з постійним самостійним доступом до відкритого двору лікарні та можливістю самостійно залишити територію лікарні (див. рішення у справі «Ashingdane проти Сполученого Королівства» від 28 травня 1985 року, § 42, Series A no. 93).

117. Крім того, стосовно поміщення психічнохворих осіб до установ Суд

постановив, що поняття позбавлення волі містить не лише об'єктивний елемент утримання особи в певному обмеженому просторі протягом проміжку часу, що не є незначним. Особа може вважатися такою, що була позбавлена волі, лише тоді, коли, в якості додаткового суб'єктивного елемента, вона не надала згоди на таке утримання (див. згадане вище рішення у справі «Storck», § 74).

118. Суд встановив, що мало місце позбавлення волі за таких обставин:

(а) якщо заявник, якого було оголошено недієздатним і поміщено до психіатричної лікарні на прохання його законного представника, безуспішно намагався покинути лікарню (див. рішення у справі «Shtukaturon проти Росії» від 27 березня 2008 року, № 44009/05, § 108);

(б) якщо заявниця спочатку погодилася на своє поміщення до клініки, а згодом намагалася втекти з неї (див. згадане вище рішення у справі «Storck», § 76), і

(с) коли заявник був повнолітньою особою, яка не могла висловити свою згоду на поміщення до психіатричного закладу, з якого, однак, вона ніколи не намагалася втекти (див. рішення у справі «Н.Л. проти Сполученого Королівства», № 45508/99, §§ 89-94, ECHR 2004-IX).

119. Суд також зазначив, що право на свободу є настільки важливим у демократичному суспільстві, що особа не може втратити право захисту Конвенцією лише з тієї підстави, що вона погодилася на своє затримання (див. рішення у справі «De Wilde, Ooms та Versyp проти Бельгії» від 18 червня 1971 року, §§ 64-65, Series A no. 12), особливо коли не заперечується те, що ця особа юридично не здатна надавати згоду або не погоджуватися із запропонованим заходом (див. згадану вище справу «Н.Л. проти Сполученого Королівства», § 90).

120. Крім того, Суд мав можливість зазначити, що перше речення статті 5 § 1 повинне бути витлумачене як таке, що встановлює позитивне зобов'язання держави щодо захисту свободи осіб, які знаходяться під її юрисдикцією. Інакше існував би значний пробіл в захисті від свавільного затримання, і це було б несумісним з важливістю особистої свободи у демократичному суспільстві. Таким чином, держава зобов'язана вживати заходів, що забезпечують ефективний захист вразливих осіб, у тому числі здійснювати розумні кроки для запобігання позбавлення волі, про яке влада знає чи повинна знати (див. згадане вище рішення у справі «Storck», § 102). Зокрема, враховуючи конкретні обставини справ, які він розглядав, Суд постановив, що національні органи влади несли відповідальність за утримання в психіатричній лікарні на прохання піклувальника заявника (див. згадану вище справу «Shtukaturon») та утримання в приватній клініці (див. згадану вище справу «Storck»).

Застосовуючи сформульовані засади до даної справи «Stanev проти Болгарії», Суд констатував таке:

121. Насамперед Суд зазначає, що в даній справі не треба визначати, чи є взагалі будь-яке поміщення недієздатної особи до установи соціальної допомоги «позбавленням волі» у розумінні статті 5 § 1. У деяких випадках поміщення

ініціюється сім'ями, які також беруть участь у опіці, і базується на цивільно-правових угодах, підписаних з відповідним закладом соціальної допомоги. Відповідно, будь-які обмеження свободи в таких випадках є результатом дій приватних осіб, а роль влади обмежуються наглядом. Від Суду не вимагається в даній справі приймати рішення про зобов'язання за Конвенцією, які в таких ситуаціях можуть виникнути у органів влади.

122. Суд зазначає, що в даній справі наявні спеціальні обставини. Жоден з членів сім'ї заявника не був залучений до організації піклування над ним, а обов'язки піклувальника були надані державному службовцю (пані Р.П.), яка вела перемовини та підписала угоду про поміщення до будинку соціальної допомоги Пастри без жодного контакту із заявником, з яким вона насправді ніколи і не зустрічалася. Угода про поміщення виконувалась у державній установі соціальними службами, які також не опитали заявника. Із заявником ніколи не консультувалися з приводу вибору ним піклувальника, хоча він би й міг висловити свою обґрунтовану точку зору, а його згода була необхідною згідно Закону ... Відтак, його помістили до будинку соціальної допомоги Пастри не на його прохання і не на підставі добровільної приватноправової угоди про поміщення до установи з метою отримання соціальної допомоги та захисту. Суд вважає, що обмеження, про які скаржиться заявник, є результатом різних заходів, вжитих органами державної влади та установами через їхніх посадових осіб – від початкового клопотання про його поміщення в установу та протягом всього впровадження відповідного заходу, – а не дій чи ініціатив приватних осіб. Хоча ознак того, що піклувальник заявника діяв недобросовісно, і немає, вищезазначені міркування встановили відмінність цієї справи від справи «Nielsen», у якій мати заявника відправила свого неповнолітнього сина до психіатричного закладу в дусі доброї волі, що дало змогу Судові визнати, що даний захід полягав у здійсненні виключних опікунських прав по відношенню до дитини, яка не могла сама висловити обґрунтовану думку.

123. Тому можна вважати, що поміщення заявника до будинку соціальної допомоги було пов'язане з діями державних органів влади. Залишається встановити, чи були обмеження, які впливали з цього заходу, «позбавленням волі» у розумінні статті 5.

124. Що стосується об'єктивного аспекту, то Суд зазначає, що заявника було розміщено в корпусі, який він міг покинути, але підкреслює, що питання про те, чи зачинялось приміщення на ключ, не є вирішальним (див. справу «Ashingdane», § 42). Хоча це дійсно так, що заявник міг піти в найближче село, йому для цього потрібен був спеціальний дозвіл (див. вище, пункт 25). Крім того, час, який він проводив поза будинком, і місця, які він відвідував, завжди підлягали контролю та обмеженням.

125. Крім того, Суд зазначає, що в період між 2002 та 2009 роками заявнику надавалася відпустка на три короткі поїздки (близько десяти днів) до Русе. Суд не може робити припущення щодо того, чи міг він частіше туди їздити, якби

просив про це. Тим не менш, він відзначає, що надання такої відпустки повністю залишалося на розсуді керівництва будинку, яке зберігало документи, що посвідчували особу заявника, та управляло його фінансами, включаючи витрати на транспорт. Крім того, на думку Суду, розташування будинку в гірському районі далеко від Русе (близько 400 км) ускладнювало будь-яку подорож заявника та робило її дорогою з огляду на його дохід та здатність самостійно планувати свої поїздки.

126. Суд вважає, що така система відпусток, а також факт зберігання керівництвом документів, що посвідчували особу заявника, наклали значні обмеження на його особисту свободу.

127. Крім того, ніхто не заперечує й те, що коли заявник не повернувся з відпустки в 2006 році, керівництво будинку попросило поліцію Русе розшукати і повернути його. Суд може погодитись, що такі дії є частиною обов'язків, взятих на себе керівництвом будинку для осіб з психічними розладами по відношенню до його мешканців. Суд також зазначає, що поліція не відвезла заявника назад і що він не довів, що він тримався під вартою, допоки не приїхали співробітники будинку. Тим не менш, оскільки його дозволений термін відпустки закінчився, співробітники повернули його до будинку без врахування його побажань.

128. Таким чином, хоча заявник і мав можливість здійснювати певні поїздки, вищезазначені фактори дозволяють Судові вважати, що на відміну від тверджень уряду, він перебував під постійним контролем і не був вільний залишити будинок без дозволу кожного разу, коли він того бажав. Посилаючись на справу «Dodov» (див. вище), уряд стверджував, що дані обмеження були необхідні з огляду на позитивні зобов'язання влади щодо захисту життя та здоров'я заявника. Суд зазначає, що у вищезазначеній справі мати заявника страждала на хворобу Альцгеймера і що в результаті її пам'ять та інші розумові здібності поступово погіршилися настільки, що персонал центру сестринського догляду було проінструктовано не залишати її без нагляду. Проте у даній справі уряд не довів, що стан здоров'я заявника був таким, що ставив його у безпосередню небезпеку або вимагав запровадження яких-небудь спеціальних обмежень для захисту його життя та здоров'я.

129. Що стосується тривалості заходу, то Суд зазначає, що вона не була зафіксована, а тому була необмежена, оскільки в муніципальних реєстрах було зазначено, що постійна адреса заявника – це адреса будинку, в якому він досі перебуває (проживши там протягом більш ніж восьми років). Цей період є досить тривалим для того, щоб заявник повною мірою відчув на собі негативні наслідки обмеження, накладеного на нього.

130. Що стосується суб'єктивного аспекту заходу, то слід зазначити, що всупереч вимогам національного законодавства, заявникові не було запропоновано висловити свою точку зору щодо свого поміщення до будинку, і він ніколи прямо не погоджувався на нього. Замість цього, його було доставлено в Пастру каретою швидкої допомоги і поміщено до будинку без повідомлення

про причини або тривалість цього заходу, прийнятого його офіційно призначеним піклувальником. Суд зазначає в цьому зв'язку, що бувають ситуації, коли бажання особи з порушеннями розумових здібностей можуть бути законно замінені бажаннями іншої особи, яка діє в рамках захисної міри, і що іноді важко визначити істинні бажання або переваги відповідної особи. Тим не менш, Суд вже встановив, що той факт, що особа є недієздатною, не обов'язково означає, що вона не здатна усвідомлювати свою ситуацію (див. згадану вище справу «Shtukaturov», § 108). У даній справі національне законодавство надавало певної ваги побажанням заявника і, як вбачається, він добре усвідомлював свою ситуацію. Суд зазначає, що принаймні з 2004 року заявник чітко висловлював своє бажання покинути будинок соціального захисту Пастри як перед психіатрами, так і у своїх зверненнях до органів влади з клопотанням про поновлення своєї дієздатності та звільнення від піклування.

131. Ці фактори показують різницю між цією справою та справою «Н.М. проти Швейцарії» (див. вище), в якій Суд встановив, що позбавлення волі не було, оскільки заявницю було поміщено до центру сестринського догляду виключно у її власних інтересах, а після її прибуття до центру вона вирішила залишитися в ньому. У цьому зв'язку, уряд не довів, що в даній справі після свого прибуття до будинку соціальної допомоги Пастри або в будь-який час після цього заявник погодився залишитись в ньому. Враховуючи це, Суд не переконався, що заявник погодився зі своїм помещенням до будинку або мовчки прийняв таке помещення пізніше або протягом всього часу свого перебування.

132. Беручи до уваги конкретні обставини даної справи, зокрема, роль органів влади в прийнятті рішення про помещення заявника до будинку і його виконання, правила надання відпустки, тривалість помещення та відсутність згоди заявника, Суд приходить до висновку, що ситуація, яку він розглядає, рівноцінна позбавленню волі у розумінні статті 5 § 1 Конвенції. Відповідно, це положення застосовується.

143. Суд повторює, що для того, щоб відповідати статті 5 § 1, будь-яке затримання повинне, в першу чергу, бути «законним», включаючи дотримання порядку, встановленого законом; в цьому відношенні Конвенція відсилає по суті до національного законодавства і встановлює обов'язок дотримуватися його матеріальних та процесуальних норм. Однак вона також вимагає, щоб будь-яке позбавлення волі відповідало цілям статті 5, а саме – захисту осіб від свавілля (див. рішення у справі «Herczegfalvy проти Австрії» від 24 вересня 1992 року, § 63, Series A no. 244, § 63). Крім того, затримання особи є настільки серйозним заходом, що воно може бути виправдане лише тоді, коли були розглянуті інші, менш суворі заходи і коли вони були визнані недостатніми для захисту індивідуального або суспільного інтересу, який міг би вимагати затримання особи. Це означає, що відповідність позбавлення волі національному законодавству не є достатньою; воно також має бути необхідним за даних обставин (див. справу «Witold Litwa проти Польщі», № 26629/95, § 78, ECHR

2000-III).

144. Крім того, підпункти (а)-(е) статті 5 § 1 містять вичерпний перелік допустимих підстав для позбавлення волі; така міра не буде законною, якщо вона не підпадає під одну із підстав (там само, § 49; див. також і зокрема, рішення у справах «Saadi проти Сполученого Королівства» [ВП] від 29 січня 2008 року, № 13229/03, § 43, та «Jendrowiak проти Німеччини» від 14 квітня 2011 року, № 30060/04, § 31).

145. Що стосується позбавлення волі психічнохворих осіб, то особа не може бути позбавлена волі як «психічнохвора», якщо не будуть виконані такі три мінімальні умови: по-перше, повинно бути надійно доведено, що особа є психічнохворою; по-друге, психічний розлад повинен бути такого виду або ступеню, щоб виправдовувати обов'язкове поміщення до лікувального закладу; по-третє, дійсність тривалого утримання у закладі залежить від стійкості такого розладу (див. рішення у справах «Winterwerp проти Нідерландів» від 24 жовтня 1979 року, § 39, Series A no. 33; «Shtukaturov», згадане вище, § 114; та «Varbanov», згадане вище, § 45).

146. Що стосується другої із зазначених вище умов, то затримання особи із психічними розладами може бути необхідним не тільки тоді, коли особа потребує терапії та медикаментозного або іншого клінічного лікування для того, щоб вилікувати її або полегшити її стан, але й тоді, коли особа потребує контролю та нагляду, наприклад, для запобігання заподіяння нею шкоди собі або іншим особам (див. рішення у справі «Hutchison Reid проти Сполученого Королівства», № 50272/99, § 52, ECHR 2003-IV).

147. Крім того, Суд повторює, що повинен існувати певний зв'язок між підставою дозволеного позбавлення волі, на яку можна посилались, та місцем і умовами утримання. У принципі, «затримання» особи як психічнохворого пацієнта буде «законним» для цілей статті 5 § 1 (е) тільки тоді, коли воно здійснюється в лікарні, клініці чи іншій відповідній установі, призначеній для цієї мети (див. рішення у справі «Ashingdane», згадане вище, § 44, та «Pankiewicz проти Польщі» від 12 лютого 2008 року, № 34151/04, §§ 42-45). Тим не менш, з урахуванням зазначеного вище, стаття 5 § 1 (е) в принципі не стосується питань належного лікування та умов (див. рішення у згаданих вище справах «Ashingdane», § 44, та «Hutchison Reid», § 49).

154. Суд готовий погодитись, що поміщення заявника до будинку було прямим наслідком стану його психічного здоров'я, оголошення його обмеженої дієздатності та його поміщення під режим піклування. Через шість днів після того, як пані Р.П. була призначена піклувальницею заявника, вона, не знаючи його та не зустрівшись з ним, вирішила на основі матеріалів справи заявника клопотати перед соціальними службами про поміщення його до будинку для людей з психічними вадами. У свою чергу, соціальні служби при прийнятті рішення про задоволення клопотання також послались на психічне здоров'я заявника. Для Суду є очевидним той факт, що якби заявник не був позбавлений

дієздатності з огляду на свій психічний розлад, він не був би позбавлений свободи. Таким чином, дана справа має бути розглянута відповідно до підпункту (е) статті 5 § 1.

155. Залишається визначити, чи відповідало поміщення заявника до будинку вимогам, визначеним в практиці Суду про затримання осіб, які мають психічні розлади (див. принципи, викладені вище у пункті 145). У зв'язку з цим Суд повторює, що при вирішенні питання про те, чи необхідно затримувати особу як «психічнохвору», національні органи влади слід визнати такими, що мають певну свободу, оскільки в першу чергу вони оцінюють докази, які їм надаються в кожному конкретному випадку; завдання ж Суду полягає в оцінці згідно Конвенції рішень цих органів (див. рішення у справах «Winterwerp», згадане вище, § 40, та «Luberti проти Італії» від 23 лютого 1984, § 27, Series A no. 75).

156. У даній справі дійсним є те, що висновок медичних експертів, підготовлений в рамках судового провадження стосовно визнання заявника недієздатним, посилався на розлади, від яких він страждав. Однак відповідний медичний огляд відбувся ще до листопада 2000 року, в той час як заявника було поміщено до будинку соціальної допомоги Пастри 10 грудня 2002 року. Таким чином, минуло більше двох років з моменту психіатричної експертизи, на яку посилалися органи влади, та поміщенням заявника до будинку; протягом цього часу його піклувальниця не перевіряла, чи відбулися будь-які зміни в його стані, не зустрічалася та не радилася з ним. На відміну від уряду, Суд вважає, що цей період є надмірним і що медичний висновок, виданий у 2000 році, не може вважатись належним відображенням стану психічного здоров'я заявника на час його поміщення. Слід також зазначити, що національні органи влади не мали жодного правового обов'язку замовляти психіатричну експертизу на момент поміщення. Уряд пояснив у цьому зв'язку, що застосовними нормами були положення Закону про соціальну допомогу, а не положення Закону про охорону здоров'я. Тим не менш, на думку Суду, відсутність нещодавнього медичного обстеження достатня для того, щоб дійти висновку про те, що поміщення заявника до будинку не було законним для цілей статті 5 § 1 (е).

157. В якості додаткової аргументації Суд зазначає, що в цій справі не були виконані й інші вимоги статті 5 § 1 (е). Що стосується необхідності виправдати поміщення тяжкістю захворювання, Суд відзначає, що метою медичного висновку 2000 року було не встановлення того, чи вимагав стан здоров'я заявника його поміщення до будинку для осіб із психічними розладами, а виключно вирішення питання про його правовий захист. Хоча й вірно, що стаття 5 § 1 (е) дозволяє позбавлення свободи особи, що страждає на психічний розлад, навіть коли не передбачене жодне медичне лікування, такий захід має бути належним чином виправданий серйозністю стану особи в інтересах забезпечення її власного захисту або захисту інших. Проте в даній справі не було встановлено, що заявник становив небезпеку для себе або для інших, наприклад, через свій

психічний стан; простого твердження деяких свідків, що він став агресивним, коли випивав, недостатньо для цього. Крім того, органи влади не повідомили про жодну насильницьку дію з боку заявника під час його перебування в будинку соціальної допомоги Пастри.

158. Суд також звертає увагу на недоліки в оцінці того, чи все ще залишалися у заявника розлади, які виправдовували його утримання у закладі. Хоча він був під наглядом психіатра, метою такого нагляду не було встановлення через регулярні проміжки часу того, чи треба було його й надалі тримати у будинку соціальної допомоги Пастри для цілей статті 5 § 1 (е). Взагалі, таке встановлення не було передбачене й відповідним законодавством.

159. Беручи до уваги вищевикладене, Суд зазначає, що поміщення заявника до будинку не було здійснено «відповідно до процедури, передбаченої законом», і що позбавлення його свободи не було виправдане підпунктом (е) статті 5 § 1. Крім того, уряд не зазначив будь-яку іншу підставу, передбачену в підпунктах (а)-(f), яка могла б виправдати таке позбавлення свободи в цій справі.

160. Таким чином, мало місце порушення статті 5 § 1

У пунктах 201-213 Рішення Суд вирішував питання відповідності умов проживання при примусовій госпіталізації вимогам статті 3 Конвенції щодо заборони катування або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання.

У зв'язку із цим Суд констатував наступне.

201. Стаття 3 закріплює одну з основних цінностей демократичного суспільства. Вона забороняє катування або нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження або покарання, незалежно від обставин і поведінки жертви (див., серед інших, рішення у справах «Kudła проти Польщі» [ВП], № 30210/96, § 90, ECHR 2000-XI, та «Poltoratskiy проти України», № 38812/97, § 130, ECHR 2003-V).

202. Щоб підпадати під дію статті 3, погане поводження повинне досягти мінімального рівня жорстокості. Оцінка цього мінімуму є, за природою речей, відносною; вона залежить від усіх обставин справи, зокрема, характеру і контексту поводження, способу та методу його здійснення, його тривалості, фізичних чи психічних наслідків і, в деяких випадках, статі, віку і стану здоров'я жертви (див. рішення у згаданих вище справах «Kudła», § 91, та «Poltoratskiy», § 131).

203. Суд встановив, що поводження було «нелюдським», тому що, серед іншого, воно було навмисним, застосовувалось багато годин поспіль та спричинило або тілесні ушкодження, або інтенсивні фізичні чи психічні страждання (див. рішення у справі «Labita проти Італії» [ВП], № 26772/95, § 120, ECHR 2000-IV). Було встановлено, що поводження було таким, що «принижує гідність», коли воно пробуджувало в жертв почуття страху, страждання та неповноцінності, здатні образити і принизити їх і, можливо, зламати їхній фізичний та моральний опір або примусити їх діяти проти своєї волі або совісті

(див. рішення у справі «Jalloh проти Німеччини» [ВП], № 54810/00, § 68, ECHR 2006-IX). У зв'язку з цим, питання про те, чи мало намір таке поводження принизити або образити жертву, є одним з факторів, які слід взяти до уваги, хоча відсутність такого наміру не призводить автоматично до висновку про те, що порушення статті 3 не було (див. рішення у справах «Peers проти Греції», № 28524/95, §§ 67, 68 та 74, ECHR 2001-III, та «Kalashnikov проти Росії», № 47095/99, § 95, ECHR 2002-VI).

204. Страждання і приниження повинні у будь-якому випадку виходити за межі неминучого елементу страждань або принижень, пов'язаних з тією чи іншою формою законного поводження чи покарання. Заходи щодо позбавлення свободи людини часто можуть включати такий елемент. Тим не менш, не можна казати, що позбавлення свободи саме по собі піднімає питання про порушення статті 3 Конвенції. Однак згідно з цією статтею держава повинна забезпечити, щоб особа утримувалась в місцях затримання в умовах, сумісних з повагою до людської гідності, щоб порядок і спосіб виконання заходу не піддавали її стражданням та труднощам, інтенсивність яких перевищує неминучий рівень страждань, притаманний позбавленню волі, і щоб з урахуванням практичних вимог режиму позбавлення волі її здоров'я та благополуччя були належним чином захищені, зокрема, шляхом надання їй необхідної медичної допомоги (див. згадане вище рішення у справі «Kudła», §§ 92-94).

205. При оцінці умов позбавлення волі відповідно до статті 3 Конвенції слід приділяти увагу їхньому кумулятивному ефекту і тривалості цієї міри (див. згадане вище рішення у справі «Kalashnikov», §§ 95 та 102; а також рішення у справах «Кегауов проти Болгарії» від 18 січня 2005 року, № 41035/98, § 64; та «Іовчев проти Болгарії» від 2 лютого 2006 року, № 41211/98, § 127). У зв'язку з цим, важливим фактором, який слід брати до уваги окрім матеріальних умов, є режим затримання. При встановленні того, чи складає обмежувальний режим поводження, що суперечить статті 3 в кожній конкретній справі, слід приділяти увагу конкретним умовам, строгості режиму, його тривалості, переслідуваній меті та впливу на відповідну особу (див. згадане вище рішення у справі «Кегауов», § 65).

206. У даній справі Суд встановив, що поміщення заявника до будинку соціальної допомоги Пастри – ситуація, за яку повинні нести відповідальність органи влади, – складає позбавлення свободи у розумінні статті 5 Конвенції (див. вище, пункт 132). Звідси випливає, що стаття 3 застосовується до ситуації заявника, зважаючи на те, що вона забороняє нелюдське та таке, що принижує гідність, поводження з будь-ким, хто знаходиться під охороною органів влади. Суд хотів би підкреслити, що заборона жорстокого поводження за статтею 3 в рівній мірі стосується всіх форм позбавлення свободи та, зокрема, не робить жодних відмінностей в залежності від мети тієї чи іншої міри; не важливо, чи передбачає міра взяття під варту, застосоване в рамках кримінальної справи, або поміщення до установи з метою захисту життя чи здоров'я зацікавленої особи.

207. Насамперед Суд відзначає, що згідно з твердженнями уряду, корпус, в якому проживає заявник, було відремонтовано наприкінці 2009 року, і в результаті цього умови його проживання покращились; заявник цього не заперечував. Таким чином, Суд вважає, що скаргу заявника слід розглядати як таку, що стосується періоду між 2002 і 2009 роками. Уряд не заперечував, що у відповідний період умови проживання заявника відповідали його описові, а також визнав, що з економічних причин існували певні недоліки у цьому зв'язку.

208. Суд зазначає, що хоча заявник жив разом з чотирма іншими мешканцями у кімнаті площею 16 квадратних метрів, він користувався значною свободою пересування як усередині будинку – факт, можливо здатний зменшити негативні наслідки обмеженого спального місця (див. рішення у справі «Valašinas проти Литви», № 44558/98, § 103, ECHR 2001-VIII).

209. Тим не менш, інші аспекти фізичних умов проживання заявника є значною причиною для занепокоєння. Зокрема вбачається, що харчування було недостатнім та низької якості. Будівля недостатньо опалювалась, а взимку заявник був вимушений спати в пальті. Він міг приймати душ раз на тиждень в антисанітарній та занедбаній ванній кімнаті. Згідно висновку Комітету, туалети перебували в огидному стані, а доступ до них був небезпечним. Крім того, будинок не повертав випраний одяг тим самим особам, що, ймовірно, могло викликати почуття неповноцінності у мешканців

210. Суд не може проігнорувати той факт, що заявник перебував у вищезазначених умовах значний проміжок часу – близько семи років. Він також не може проігнорувати отримані Комітетом дані, який після відвідування будинку зробив висновок, що умови проживання в ньому у відповідний період можна було вважати нелюдським і таким, що принижує гідність, поведженням. Незважаючи на те, що уряд знав про цей висновок, в період з 2002 по 2009 рік він нічого не зробив, аби виконати своє зобов'язання закрити установу. Суд вважає, що відсутність фінансових ресурсів, на яку посилався уряд, не є достатнім аргументом для виправдання утримання заявника в описаних умовах проживання (див. згадане вище рішення у справі «Poltoratskiy», § 148).

211. Тим не менш, Суд хотів би підкреслити, що це не означає, що національні органи влади навмисно хотіли поводитись із заявником так, щоб принизити його гідність. Водночас, як зазначалося вище, відсутність такого наміру не може остаточно виключити факт порушення статті 3 Конвенції.

212. На закінчення Суд зазначає, що хоча, як вбачається, з кінця 2009 року в будинку соціальної допомоги Пастри відбулись поліпшення, він вважає, що в цілому умови проживання, в яких заявник перебував протягом близько семи років, було поведженням, що принижує гідність.

213. Відповідно, мало місце порушення статті 3 Конвенції.

Висновки. Результати описаних досліджень свідчать про наступне.

1. Європейський Суд з прав людини (ЄСПЛ) розглядає порушення прав психічно хворих осіб, примусово госпіталізованих, скрізь призму пункту 1 статті

5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), де закріплено підстави для правомірного позбавлення особи свободи відповідно до процедури, встановленої законом, до яких належить і законне затримання психічнохворої особи, а в пункті 4 цієї статті передбачено перевірку законності такого затримання **у судовому порядку**.

2. За висновком ЄСПЛ, особу не можна позбавити волі на підставі психічного розладу, якщо не дотримано три мінімальні умови: а) психічний розлад особи має підтвердити надійна об'єктивна медична експертиза; б) психічний розлад має бути такого ступеню, який вимагає обов'язкової госпіталізації; с) обґрунтованість тривалої госпіталізації залежить від стійкості такого розладу.

Затримання особи є настільки серйозним заходом, що виправданим він є тільки у випадку, коли було розглянуто інші, менш суворі заходи, але вони виявилися недостатніми для захисту особи або суспільних інтересів, що вимагають затримання такої особи. Це означає, що того факту, що позбавлення волі відбувається згідно з національним законодавством, недостатньо, його необхідність має бути обґрунтована з урахуванням обставин, перевірених рішенням судів.

3. ЄСПЛ застерігає, в контексті статті 3 Конвенції, проти «поганого поводження» відносно примусово госпіталізованих психічно хворих осіб. Стаття 3 закріплює одну з основних цінностей демократичного суспільства. Вона забороняє катування або нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження або покарання, незалежно від обставин і поведінки жертви. Щоб підпадати під дію статті 3, «погане поводження» повинне досягти мінімального рівня жорстокості.

Поводження було «нелюдським», якщо, серед іншого, воно було навмисним, застосовувалось багато годин поспіль та спричинило або тілесні ушкодження, або інтенсивні фізичні чи психічні страждання, а також таким, що «принижує гідність», коли воно пробуджувало в жертв почуття страху, страждання та неповноцінності, здатні образити і принизити їх і, можливо, зламати їхній фізичний та моральний опір або примусити їх діяти проти своєї волі або совісті.

Згідно з цією статтею держава повинна забезпечити, щоб особа утримувалась в місцях затримання в умовах, сумісних з повагою до людської гідності, щоб порядок і спосіб виконання заходу не піддавали її стражданням та труднощам, інтенсивність яких перевищує неминучий рівень страждань, притаманний позбавленню волі, і щоб з урахуванням практичних вимог режиму позбавлення волі її здоров'я та благополуччя були належним чином захищені, зокрема, шляхом надання їй необхідної медичної допомоги.

4. Національні органи влади несуть відповідальність за примусове утримання в психіатричній лікарні психічно хворих осіб без належного обґрунтування та поза судовим контролем.

Література

1. Сухоручко В.В. Радянська каральна психіатрія як інструмент боротьби з українським дисидентським рухом (1960-1970–ті). Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки. 2023. Том 34 (73) № 2. С. 78-82.
2. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/>
3. Колодчина Р.В., Дьомін Ю.М. Адміністративно-правове регулювання прав особи, якій надається психіатрична допомога. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2022. № 2. С. 183-193.
4. Фесенко Є.В. Примусова психіатрична допомога як засіб ресоціалізації засуджених наркоманів. Вісник Академії адвокатури України. 2016. Т. 13, № 2. С. 47-52.
5. Бондарчук Ю.В. Інформаційно-правове забезпечення сфери психічного здоров'я у країнах Європи та США. Часопис Київського університету права. 2023/2. С. 99-103.
6. Бондарчук Ю.В. Принципи інформаційно-правового забезпечення захисту прав осіб, що страждають на психічні розлади. Нове українське право. 2025. Вип. 1. С. 151-157.
7. Белкін М.Л., Юринець Ю.Л. Окремі питання захисту психічно хворих осіб в Україні: судовий контроль за примусовою госпіталізацією. Наукові перспективи. 2025. № 6 (60).
8. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя. Науково-методичний посібник для суддів. – 2-ге вид. випр., допов. – К. 2015. 208 с.
9. Застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського Суду з прав людини при здійсненні правосуддя. Навчально-методичний посібник для тренерів навчального курсу для суддів. Упоряд. Т.І. Фулей. К. ВАІТЕ, 2017. 192 с.
10. Precedent UA – 2016/ В. Лутковська, В. Щепоткіна, В. Капустинський, Р. Бабанли, Ю. Хім'як, М. Бруско, А. Бущенко, О. Сапожнікова, О. Шинкаренко. К. КВІЦ, 2017. 326 с.

References:

1. Sukhoruchko V.V. (2023). Radianska karalna psykhiaetriia yak instrument borotby z ukrainskym dysydentskym rukhom (1960-1970–TI) [Soviet punitive psychiatry as a tool for combating the Ukrainian dissident movement (1960-1970–TI)]. Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seria: Istorychni nauky. Tom 34 (73) № 2. S. 78-82.
2. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovyi rishen [Unified State Register of Court Decisions]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/>
3. Kolodchyna R.V., Domin Yu.M. (2022). Administratyvno-pravove rehuliuвання prav osoby, yakii nadaetsia psykhiaetrychna dopomoha [Administrative and legal regulation of the rights of a person receiving psychiatric care]. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav. № 2. S. 183-193.
4. Fesenko Ye.V. (2016). Prymusova psykhiaetrychna dopomoha yak zasib resotsializatsii zasudzhenykh narkomaniv [Compulsory psychiatric care as a means of resocialization of convicted drug addicts]. Visnyk Akademii advokatury Ukrainy. T. 13, № 2. S. 47-52.
5. Bondarchuk Yu.V. (2023). Informatsiino-pravove zabezpechennia sfery psikhichnoho zdorovia u krainakh Yevropy ta SSHA [Information and legal support for the mental health sector in Europe and the USA]. Chasopys Kyivskoho universytetu prava. 2023/2, s. 99-103.
6. Bondarchuk Yu.V. (2025). Pryntsypy informatsiino-pravovoho zabezpechennia zakhystu prav osib, shcho strazhdaiut na psikhichni rozlady [Principles of informational and legal support for the protection of the rights of persons suffering from mental disorders]. Nove ukrainske pravo. Vyp. 1. S. 151-157.
7. Bielkin M.L., Yurynets Yu.L. Okremi pytannia zakhystu psikhichno khvorykh osib v Ukraini: sudovyi kontrol za prymusovoiu hospitalizatsiiei [Certain issues of protection of mentally

ill persons in Ukraine: judicial control over forced hospitalization]. *Naukovi perspektyvy*. 2025. № 6 (60).

8. Fulei T.I. Zastosuvannia praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny pry zdiisnenni pravosuddia [Application of the practice of the European Court of Human Rights in the administration of justice]. *Naukovo-metodychnyi posibnyk dlia suddiv.* – 2-he vyd. vypr., dopov. – K. 2015. 208 s.

9. Zastosuvannia Konventsii pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod ta praktyky Yevropeiskoho Sudu z prav liudyny pry zdiisnenni pravosuddia [Application of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and the Practice of the European Court of Human Rights in the Administration of Justice]. *Navchalno-metodychnyi posibnyk dlia treneriv navchalnoho kursu dlia suddiv.* Uporiad. T.I. Fulei. K. VAITE, 2017. 192 s.

10. Precedent UA – 2016/ V. Lutkovska, V. Shchepotkina, V. Kapustynskyi, R. Babanly, Yu. Khimiak, M. Brusko, A. Bushchenko, O. Sapozhnikova, O. Shynkarenko. K. KVITs, 2017. 326 s.